

Hieno kirja

Matti Peltonen: Remua ja ryhtiä. Alkoholilolot ja tapakasvatus 1950-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki 2002, 219 s.

■ Matti Peltonen kirjoittaa ihania kirjoja. Mitaltaan ja ulkoasultaan kirjat ovat näennäisen pieniä, mutta niitä leimaa Peltonen kirjoittajanlaatuun liittyvä, aivan erityinen tyyli, joka ei liity pelkästään tekstin konkreettisuuteen, ilmaisun tarkkuuteen ja sanonnan liioittelemattomuuteen vaan lisäksi aivan erityiseen sävyyn, joka on aivan kuin kirjoittaja tyytyväisenä mutustelisi ainestaan ja tarjoaisi saman nautinnon lu-

kijalle. Kirjoittamista leimaa mikrohistoriallinen ote, jossa pyritään löytämään näennäisen pienistä ja usein myös oudoista johtolangoista jotakin suurta, esimerkiksi jokin tärkeä kysymys tai ongelmanasettelu (s. 198). Tätä kautta kirjat – tämäkin – kasvavat helposti mitansa ylitse.

Teos *Remua ja Ryhtiä* lähti liikkeelle Alkoholiliikkeen rahoittaman tapakasvatusjärjestö Kansalaisryhdin (myöh. Suomen Kansan Ryhtiliike) julkaiseman *Hyvän käytöksen oppaan* ihmettelystä. ”Sen viritämänä paneuduin ryhtitoimintaan, (...) ryhtiliikkeen muihin kampanjoihin, joista tärkein oli vuonna 1948 järjestetty Ryhti- viikko. Erityisen huomion kohteena on alkoholipolitiikan ja ryhtitoiminnan rooli Helsingin olympialaisissa kesällä 1952. Minua on kiinnostanut, miten tuon ajan parhaat propagandistit pyrkivät vaikuttamaan yleisen mielipiteen ja kansalaisten käyttäytymisen muuttamiseen” (s. 6).

Teoksen rakenne nojaa näiden lähtökohtien varaan. Luvussa 1 (”Huonoa käytöstä Metsä-Suomessa?”) keskustellaan sodanjälkeisen ajan yhteiskunnallisista oloista ja kulttuurisesta hengestä (s.11–26), luvussa 2 (”Vallankaappauskevään ryhtitempaus”) valtakunnallisesta ryhtiviikosta (s. 26–78), luvussa 3 vuoden 1952 ”Olympiavuoden käytösoppaasta” (s. 78–129) ja luvussa 4 yleislakkotalven kunnollisuuskamppailusta (s.129–162). Lopuksi tarkastelut vedetään yhteen lukuun, joka on otsikoitu ”Suomalaisen mielen peikot” (s.162–179).

Jo johdanto-osansa lopuksi

(s. 25) Peltonen paljastaa sen isomman näkökulman, johon hän teoksessaan loppujen lopuksi päätyy: ”On kyseenalais-tettava se aikalaisten käsitys, että alhaisesta kulutuksesta huolimatta alkoholi aiheutti Suomessa poikkeuksellisen suuria ongelmia. Tälle käsitykselle on ollut vain yksi perustelu: juopumuspidätysten valtava lukumäärä Suomen kaupungeissa. Vastaavaa ongelmaa ei ollut niissä maissa, jossa juopuneita ei rankaistu vaan autettiin. Miksi Suomessa oli itsestään selvää, että juopuneena esiintynyttä piti rangaista putkaan sulkemisella ja sakoittamisella? (...) Ongelmana onkin ymmärtää se henkinen maisema, missä tällainen käyttäytyminen ei herättänyt yleistä ihmetystä ja vastarintaa.” Peltonen lukee ryhtiviikon, käytösoppaan ja yleislakon kunnollisuuskamppailun kummallisia yksityiskohtia nimenomaan päästäkseen kiinni tähän henkiseen maisemaan.

Tulokseksi syntyy kuvaus kulttuurisesta rakenteesta, jossa – jonkin toisen kirjoittajan tekemänä – olisi voimakas psykodynaaminen lataus. Lähtökohtana on ryhtipropagandaa tekemään palkattujen, ”maan parhaiden kykyjen” ajattelutapa, jossa ”pahuus” (juoppous ja väkivalta) ikään kuin projisoidaan ulos, ja tämän jälkeen sitä ruvetaan rankomaan, ja tulokseksi syntyy niitä pidätyslukuja, joiden avulla ajattelutapa voi perustella itsensä. Näin maan parhaat kyvyt perustelevat samalla palkkansa ja paikkansa. Tulokseksi syntyy myyttinen kertomus erityisestä ”suomalaisesta viinapästä”, jota erityisellä

kansallisella alkoholipolitiikalla pitää hallita.

Tekstin tyylikkyyden lisäksi on kaksi seikkaa, jotka tekevät analyysistä huomionarvoisen. Peltonen pääsee hyvin lähelle tutkimiaan yksittäisiä kohteita, kokonaan ilman tekoälyä (esim. psykologista) kielenkäyttöä tai teoretisointia. Erilaiset henkilöt persoonallisuuksineen ja suhteineen tulevat kuvatuiksi tavalla, joka tekee heistä melkein tuttuja. Lisäksi analyysi avautuu todella suuren luokan kansalliseen kysymykseen, jolla on suurta inhimillistä, sosiaalista ja taloudellista merkitystä: alkoholipolitiikkaan. Peltonen pystyy ei-keinotekoisesti ja liioittelematta asettamaan koko viinapää -keskusteluun nojaavan argumentaation kyseenalaiseksi – ja tämän hän tekee itse asiassa tekemättä sitä, tai tavaamatta sitä auki, ikään kuin rivien välissä. Valinta on varmasti tietoinen, ja samalla toimii tehokkaasti.

Yksi haitta tai ongelma valinnasta seuraa. Kun Peltonen ei avoimesti kysy, onko edes myöhemmässä viinatutkimuksessa esitetty minkäänlaisia uskottavia perusteita suomalaiselle viinapäälle (ja siis rajoitettavalle alkoholipolitiikalle), viinatutkijoiden on mahdollista olla vastaamatta. Tulokseksi syntyy keskustelu, joka on osin hyvinkin kiivasta mutta samalla rajoittuu kahden tai kolminkeskisiin piireihin, ja tyyliä voisi varmaan kuvata vaikkapa puhumalla ”remusta ja ryhdistä”. Ehkä tällainen on kuitenkin perusteetonta vähätelyä, ehkä alkoholipoliittinen keskusteluilmastoto on muuttumassa ja ehkä me nyt tarvit-

semme juuri tällaisia kirjoja, jotka pakottavat harkitsemaan uudestaan.

Matti Kortteinen